TORNIONLAAKSON MUSEO
TORNEDALENS MUSEUM

Viranhaltijapäätös 2153/12.03.03.00.01/2022

Tornionlaakson museon johtaja	14.10.2026	§ 142/2026

TLM_Lausunto_TERVOLA_Vitsakangas_tuulivoimaosayleiskaava_ehdotus 2_14102026

Päätöksentekijä Tornionlaakson museon johtaja Kallio-Seppä Titta / museon johtajan sijainen Ylimartimo Teija

Valmistelija arkeologi Puolakka Hanna

TERVOLAN VITSAKANKAAN TUULIVOIMAOSAYLEISKAAVAN TARKISTETTU KAAVAEHDOTUS

Tervolan kunnanhallitus on pyytänyt Tornionlaakson museon lausuntoa Vitsakankaan tuulivoimaosayleiskaavan ehdotuksesta. Lausuntopyynnön liitteenä museolle on toimitettu linkki kunnan verkkosivuille, jossa 14.9.2026 päivätty tarkistettu kaavaehdotus ja sen liiteaineisto ovat nähtävillä. Tornionlaakson museo on lausunut kaavan valmisteluaineistosta 26.7.2024 ja ensimmäistä kertaa nähtävillä olleesta kaavaehdotuksesta 21.2.2025.

Hankkeesta vastaava Myrsky Energia Oy suunnittelee tuulivoimahanketta Tervolan Vitsakankaalle. Hankealue sijaitsee Tervolan kunnan etelärajalla, noin 6 kilometriä Tervolan keskustasta etelään. Kaavoituksen tavoitteena on mahdollistaa 11 tuulivoimalan ja niihin liittyvien huoltoteiden, maakaapeleiden ja sähköaseman rakentaminen laatimalla MRL 77 a §:n mukainen oikeusvaikutteinen yleiskaava, jota voidaan käyttää suoraan tuulivoimalan rakennusluvan myöntämisen perusteena. Kaavaselostuksen mukaan kaavoitettavaa aluetta on hieman pienennetty edellisestä, 18.12.2024 päivätystä kaavaehdotuksesta. Aluetta on pienennetty eri puolilta vastaamaan tuulivoimaloiden 40 dB:n meluvyöhykkeen rajaa ja tuulivoimaloiden määrää on vähennetty 16:sta 11:sta tuulivoimalaan. Lisäksi kaavan liitteeksi on lisätty päivitetty Natura-arviointi, havainnekuvat ja näkymäalueanalyysit sekä melu- ja välkeselvitykset. Muinaisjäännösten kaavamääräystä ja -merkintöjä on tarkennettu.

Osayleiskaava-alue on osoitettu suurimmaksi osaksi maa- ja metsätalousvaltaiseksi alueeksi (M-1), jonne saa sijoittaa tuulivoimaloita niille erikseen osoitetuille alueille (tv) sekä maa- ja metsätalousvaltaiseksi alueeksi, joilla on ympäristöarvoja (M-Y) ja jolle saa sijoittaa tuulivoimaloille tarkoitettuja huoltoteitä, teknisiä verkkoja sekä muuta vähäistä rakentamista, mutta jonne ei ole osoitettu alueita tuulivoimaloille. Lisäksi kaavaehdotuksessa on osoitettu muun muassa suojelualueita s-, luo- ja sm-merkinnöillä.

Kaavan vaikutukset maisemaan ja rakennettuun kulttuuriympäristöön

Edellisen ehdotuksen nähtävillä olon jälkeen ei kaavaselostukseen tai vaikutusten arviointiin ole tehty merkittäviä muutoksia maiseman tai rakennetun kulttuuriympäristön osalta. Näin ollen Tornionlaakson museo toistaa aiemmassa lausunnossaan esiin tuomansa. Museo ei yhdy kaavaselostuksessa esitettyyn vaikutusten arviointiin suhteessa valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin. Kaavan liitteenä olevien

näkyvyysalueanalyysin ja havainnekuvien perusteella on selvästi todettavissa, että hankkeella on merkittäviä vaikutuksia valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin **Lapin uitto- ja savottatukikohdat** (Taivalkosken uittotukikohta) ja **Kemijoen jokivarsiasutus ja kirkkomaisemat** (erityisesti Länsikoski). Maakunnallisesti merkittävään **Kemijoen ranta-asutukseen** maisemallinen vaikutus on museon näkemyksen mukaan erittäin suuri, koska tuulivoimalat tulevat näkymään pitkältä matkalta jokilaakson alueella. Vitsakankaan tuulivoimalat muuttavat Kemijokivarren maisemakuvaa laajalla alueella. Esitettyjen havainnekuvien ottopaikkojen lisäksi voimalat näkyvät alueella liikuttaessa sekä pohjoiseen että etelään. Kemijoen yli ja sitä pitkin avautuu laajoja ja esteettömiä näkymiä voimaloille.

Kaavaselostuksessa onkin asianmukaisesti tuotu esiin, että useamman suunnitteilla olevan tuulivoimahankkeen toteutuessa tuulivoimaloita tulee näkymään laajalti ja paljon Kemijokivarren maisemassa ja että tällä kaavaratkaisulla ja kaavamääräyksillä on huomattavia vaikutuksia sekä kaava-alueen että sen ympäristön maisemaan. Sen sijaan museon näkemyksen mukaan se, että maiseman muutos on tuulivoimahankkeille melko tyypillinen, ei ole lieventävä tekijä, eikä kulttuuriympäristön kokemiseen ja sen luonteeseen kohdistuvaa muutosta tule arvioida kohtuullisuusnäkökulmasta.

Kaavaselostuksen mukaan hanke ei uhkaa valtakunnallisesti arvokkaita kulttuuriympäristöjä tai arvokasta rakennusperintöä eikä luonnonperinnön arvoja. Tornionlaakson museo muistuttaa, että tuulivoimalat eivät Kemijokivarressakaan vertaudu luonteeltaan tai mittakaavaltaan aiempaan ihmistoimintaan tai rakentamiseen alueella. Suunnitellut tuulivoimalat ovat teollisen mittaluokan rakennuksia. Tuulivoimahankkeet toteutuessaan muuttavat maiseman luonnetta ja yhteisvaikutukset lukuisten hankkeiden kanssa ovat uhka alueen kulttuuriympäristön ja maiseman tunnistetuille ominaispiirteille ja arvoille.

Kaavaselostukseen on korjattu museon aiemmassa lausunnossaan esiin tuoma virhe kulttuuriympäristön arvoalueiden nimeämisen osalta kaavaselostuksessa kohdassa, jossa kuvataan tuulivoimaosayleiskaavan suhdetta maakuntakaavaan.

Arkeologinen kulttuuriperintö

Kaavaselostuksessa kappaleessa *6.6 Muinaisjäännökset* käsitellään nykytilaa ja hankkeen vaikutuksia arkeologiseen kulttuuriperintöön. Kaavoitettavalla alueella on hankkeen alkuvaiheessa, osana YVA-selvityksiä suoritettu arkeologinen inventointi vuonna 2022 (Tervola Vitsakangas tuulipuiston hankealueen ja suunniteltujen sähkönsiirtolinjojen arkeologinen inventointi 2022 / Mikroliitti Oy). Nyt lausuttavana oleva kaavaehdotus (14.9.2026) on muuttunut joiltakin osin verrattuna aikaisempaan kaavaehdotukseen (18.12.2024). Aiempaan verrattuna kaava-alue on pienentynyt ja tuulivoimaloiden määrää on vähennetty, mutta kaavassa osoitetut voimaloiden paikat ovat samoilla paikoilla, kuin edellisessä kaavaehdotuksessa. Arkeologinen inventointi on tehty silmällä pitäen aikaisempaa suunnitelmaa. Muutokset kuitenkin kohdistuvat pääosin alueille, joilla ei ole juurikaan arkeologista potentiaalia. Uuteen kaavaselostukseen ei kuitenkaan ole tehty kaikkia Tornionlaakson museon edellisestä kaavaehdotuksesta lausunnossaan vaatimia muutoksia.

Vitsakankaan tuulivoimaosayleiskaavaehdotuksen alueella sijaitsee alueen pienentymisen jälkeen neljä muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamaa kiinteää muinaisjäännöstä. Kohteet on osittain huomioitu ehdotetulla kaavakartalla, joista VARK-kohde **Hattuvaara** *(845010112)* sekä kivikautinen asuinpaikka **Yli-harjunselkä 1** *(1000011858)* sijoittuvat oikein, mutta on huomioitu vain osin. **Hattuvaara** *(845010112)* kohteesta kaavakartalle on merkitty ainoastaan sen itäisimmät osat. **Yli-harjunselkä 1** *(1000011858)* on merkitty ainoastaan pisteenä, ei aluerajauksena. Kaavaehdotuksen alueelle asettuu myös kohde **Kaakkurilampi** (*845010099*) sekä osa kohteesta **Kankaanjänkä** (*845010098*), josta on merkitty vain sen kaava-alueelle ulottuva osa. Kohteet **Pöytämaa** *(1000051519*) ja muu kulttuuriperintökohde **Laitisensaaret** *(1000051526)* on rajattu uudessa kaavaehdotuksessa kaava-alueen ulkopuolelle. VARK-kohteen Hattuvaara kaikki neljä aluetta tulee merkitä kaavakartalle, samoin kuin kohde Kankaanjänkä kokonaisuudessaan. Lisäksi kaavakarttaan tulee merkitä kohteen Yli-Harjunselkä 1 aluerajaus. Löytöpaikkaa Yli-Harjunselkä 2 ei tarvitse merkitä kaavakarttaan, mutta se tulee merkitä selostuksessa sivulla 84 olevaan karttaan 6-50, Kaava-alueelle sijoittuvat muinaisjäännökset ja muut kulttuuriperintökohteet. Muutoin merkintöihin ja kaavamääräyksiin museolla ei ole kommentoitavaa.

Tornionlaakson museon arkeologit ovat tarkastaneet kohteen Hattuvaara vuonna 2024 ja kohteen Kankaanjänkä vuonna 2022. Vuoden 2022 hankealueen ja sähkön siirtoreitin inventoinnissa tarkistamatta ovat jääneet kohteet **Rakka-aho** (*1000011862*) ja **Kaakkurilampi** (*845010099*). Näiden kohteiden arkeologista tarkastusta on edellytetty edellisestä kaavaehdotuksesta annetussa lausunnossa. Tornionlaakson museon tiedossa ei kuitenkaan ole, että kyseisiä kohteita olisi tarkastettu. Koska sähkönsiirto tulee kulkemaan hankealueen kaakkoiskulmasta etelälounaaseen, ei kohde **Rakka-aho** enää sijoitu sähkönsiirtoreitille eikä sitä tarvitse tarkastaa. Kohde **Kaakkurilampi** (*845010099*) tulee kuitenkin arkeologisesti tarkastaa ennen kaavan hyväksymistä, jotta kaava-alueelle sijoittuva muinaisjäännöksen alue voidaan merkitä oikein kaavakartalle ja kaavan vaikutukset siihen arvioida. Tornionlaakson museon arkeologi ei voi tehdä tarkastusta virkatyönään, vaan hanketoimijan tulee palkata ulkopuolinen konsultti tarkastamaan kohde maastossa.

Valtakunnallisesti merkittävät arkeologiset kohteet

Kaavaehdotuksen alueelle sijoittuu kahden *valtakunnallisesti merkittävän arkeologisen kohteen (vark)* - **Hattuvaara** (*845010112)* ja **Kankaanjänkä** (*845010098*) - osia. Museovirasto on laatinut valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden inventoinnin ja hankkeessa on määritetty manner-Suomen merkittävimmät arkeologiset kohteet. Valtioneuvosto hyväksyi sen maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi 7.11.2024. Kohde **Kankaanjänkä** muodostaa yhdessä kohteen **Siirtola** (*845010094*) kanssa *Kauvonkankaan asumuspainanteet* (*vark-tunnus 100276*) nimisen kokonaisuuden, jossa on yhteensä liki 300 asuinpainannetta. Tästä kokonaisuudesta yksi osa sijoittuu kaavaehdotuksen alueelle. Hattuvaara kokonaisuudessa asuinpaikka-alue b muodostaa *Hattuvaaran VARK-alue*

nimisen vark-kohteen *(vark- tunnus 100275).* Molemmat tulee kokonaisuutena huomioida kaavakartalla.

VARK-kohteiden oikeudellinen asema perustuu valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin ja niiden oikeusvaikutuksiin. Niistä säädetään maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL 132/1999). MRL 24 §:n 1 momentin mukaan valtion viranomaisten tulee toiminnassaan ottaa huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja edistää niiden toteuttamista. Lisäksi tulee arvioida niiden toteuttamista ja toimenpiteiden vaikutuksia aluerakenteen ja alueidenkäytön kannalta. MRL 24 §:n 2 momentin mukaan maakunnan suunnittelussa ja muussa alueiden käytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että niiden toteuttamista edistetään. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet konkretisoituvat lähinnä kaavoituksen yhteydessä. Kaikilla kaavatasoilla on tärkeää huolehtia siitä, etteivät tehdyt ratkaisut ole ristiriidassa valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden ominaisluonteen ja erityispiirteiden kanssa.

Valtakunnallisesti arvokkaiden arkeologisten kohteiden valinnassa on annettu painoarvoa myös niiden ympäristön säilyneisyydelle ja maisemalle, joka tukee kohteiden ymmärrystä. Molempien edellä mainittujen valtakunnallisesti arvokkaiden kohteiden valinnassa niiden maiseman säilyneisyys on puoltanut kohteiden valintaa VARK-kohteiksi. Suunnittelussa tulee huomioida VARK-alueiden arvot, eli kun VARK-alueen arvioinnissa on todettu ympäristössä ja maisemassa olevan kohteen ymmärtämistä tukevia elementtejä, kuten kohteissa **Kauvonkankaan asumuspainanteet** sekä **Hattuvaaran vark-alue**, tulee tämä ottaa huomioon ja välttää ratkaisuja, jotka heikentäisivät näitä arvoja.

Nykyisen kaavaehdotuksen mukaan *Kauvonkankaan asumuspainanteet* (vark-tunnus 100276) tulee sijaitsemaan vain 900 metrin päässä lähimmästä tuulivoimalasta. Väliin jäävä alue on matalaa ojitettua suota, joten maisemavaikutukset kyseiselle VARK-kohteelle tulevat olemaan merkittävät. *Hattuvaaran VARK-alue (100275)* tulee sijaitsemaan 700–800 metrin päässä kahdesta lähimmästä tuulimyllystä, jotka sijaitsevat Hattuvaaraa matalammalla ja siis näkymään erittäin selvästi kohteen maisemassa. Molempien VARK-kohteiden kohdalla ympäristö ja maisema on arvotettu luokkaan 2, jossa on todettu ympäristön tukevan kohteen ymmärtämistä, Hattuvaaran kohdalla näin: *Taustalla nouseva harju ja etualalla soistuva alue, joka on ollut asutuksen aikana vielä vettä, havainnollistavat hyvin asutuksen sijoittumista aikansa maisemaan*.

Vitsakankaan tuulivoimahankkeen maisemavaikutusten arvioinnissa kyseisiä VARK-kohteita ei kuitenkaan ole huomioitu millään tavalla. Yksikään havainnekuvista tai näkymäalueanalyyseistä ei sijoitu **Kauvonkankaan asumuspainanteiden** suuntaan, jonka vuoksi maisemavaikutuksia on mahdotonta arvioida. Yksikään kuvauspisteistä ei asetu myöskään kohteen **Hattuvaara** suoralle näkymälinjalle, vaan se jää eri kuvauspisteiden ja mallinnusten väliin.

VARK-kohteita ei ole myöskään huomioitu kappaleessa 6.3. *Tuulivoimaosayleiskaavan suhde valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin ja maakuntakaavaan* millään tavalla. Kyseisten kohteiden VARK-statusta ei ole

muutenkaan asianmukaisesti merkitty kaavaselostukseen tai valtakunnallisen statuksen merkitystä avattu. Kaavaselostukseen tulee lisätä tieto kohteiden VARK-statuksesta. Uuden katja-asetuksen mukaan VARK-kohteet tulee myös merkitä kaavaan kiinteistä muinaisjäännöksistä erillisellä vark-merkinnällä. Koska tämän tuulivoimaosayleiskaavan valmistelu on aloitettu ennen uuden asetuksen voimaan astumista, ei kaavamerkintöjä ole pakko muuttaa. VARK-status tulee kuitenkin lisätä kaavaselostukseen ja se olisi hyvä lisätä myös kaavamääräyksiin kyseisten kohteiden kohdalle tiedoksi.

Kokonaisuutena on todettava, että hankkeen vaikutuksia valtakunnallisesti merkittäviin arkeologisiin kohteisiin *Kauvonkankaan asumuspainanteet* (*100276*) ja *Hattuvaaran VARK-alue (100275)* ei ole kaavaselvityksessä arvioitu riittävällä tavalla, vaikka hankealueelle ja sen välittömään läheisyyteen sijoittuu jopa kaksi VARK-kohdetta.

Kaavaselostuksen mukaan ”*Kummunjärventien käyttöä ei enää suunnitella eikä huoltotie siten sijoitu enää Hattuvaaran muinaisjäännösalueelle, joka sijaitsee Kummujärventien molemmin puolin kaava-alueen länsipuolella. Tuulivoima-alueen toteutuksella ei siten ole vaikutuksia Hattuvaaran muinaisjäännösalueeseen.”* Kaavaehdotuksessa (14.9.2026) kaava-alueen tulotienä toimii Itäpuolentieltä lähtevä tie. Museo kiittää ratkaisua, jossa Kummuntien rauhoittaminen huoltoliikenteeltä turvaa myös kyseisen VARK-kohteen säilymistä. Museo haluaa kuitenkin vielä muistuttaa, että mikäli tulevaisuudessa Kummunjärventietä halutaan millään tavalla parantaa, esimerkiksi leventää tai sen ojituksia uudistaa, tulee kaikkeen sitä koskevaan työhön muinaisjäännösalueella hakea erikseen Museoviraston kajoamislupa. Muinaismuistolakia ei voi kaavalla ohittaa, eikä kaavalla voida antaa lupaa kajota kiinteään muinaisjäännökseen.

Kaavaselostuksessa tulee arkeologisia kulttuuriperintökohteita käsitellessä mainita kaikkien kohteiden muinaisjäännösrekisterissä olevat tiedot; nimi, tunnus ja laji. Kaava-alueelle sijoittuvien valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden valtakunnallinen merkitys tulee myös tuoda esiin kaavaselostuksessa ja niiden yhteydessä tulee mainita myös niiden VARK-nimi ja -tunnus.

Tornionlaakson museon näkemyksen mukaan kaava ei täytä maankäyttö- ja rakennuslain sisältövaatimuksia kulttuuriympäristön osalta. Kaavaselostusta ja -kaavakarttaa tulee korjata ja täydentää edellä mainituilta kohdiltaan ja toteuttaa kohteen Kaakkurilampi (*845010099*) arkeologinen maastotarkastus.

Teija Ylimartimo
rakennustutkija, museon johtajan sijainen

Jakelu

Tervolan kunta / Tervolan kunnanhallitus
Museovirasto, Kulttuuriympäristön suojelu yksikkö
Lupa- ja valvontavirasto
Keminmaan kunta